Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

100890

Tim Greve: Bergen i krig. Bind I, J.W. Eide, Bergen 1978.

Quisling kunne ha blitt en brukbar mann for tyskerne, men var kommet til at Terbovens brutale fremferd skadet Quislings stilling hos det norske folk. Når statsakten blir fremstilt på første side i avisene som en stor og gledelig nasjonal begivenhet som viser det tysk-norske vennskap, er det ødeleggende at avisene på siste side bringer nyheter om fullbyrdede dødsdommer over nordmenn. En general hadde sagt til admiral Boehm at etter statsakten hadde hans offiserer sagt til ham at Quisling var en forræder. Hva skulle så nordmennene mene? Slik skrev Generaladmiral Hermann Boehm, sjefen for den tyske marine i Norge, til Grossadmiral Räder våren 1942.

Tyske kilder gir forøvrig også et bilde av Quislings egen sinnstemning. Under en middag hos en fremtredende norsk nazist 1. juledag 1942 uttalte han seg nemlig temmelig åpenhjertig til en tysk kontreadmiral som straks laget et referat av samtalen til sin sjef, admiral Boehm. Quisling sa at det gikk dårlig for tyskerne på alle fronter og at det ikke ville forundre ham om det også ble bygget flere skip enn tyskerne klarte å senke. Stemningen i alle okkuperte land var meget antitysk og det gjaldt også Norge. Han sammenlignet Norge med Finland under tsaren, og sa at en slik sammenligning ikke falt ut til Tysklands fordel. De tyske okkupanter tok store verdier ut fra Norge, mer enn det var presset ut av Tyskland etter Versaillestraktaten. Og tyskerne holdt langt flere soldater og en større administrasjon i Norge enn nødvendig.

«Stemningen i det norske folk hadde, på grunn av de kjensgjerningene han hadde nevnt, forverret seg vesentlig. Han trodde ikke at flere enn én av tusen var enig i de tyske tiltakene i Norge, og dermed var tyskvennlig. Når man på den ene side talte om germanske idéer og germansk samarbeid, så ble ikke slike utsagn tatt alvorlig i dag i Norge, fordi man samtidig bl.a. tvang norske familier til å forlate sine boliger i løpet av 24 timer, og påla dem å la alt innbo bli igjen, for at skuespillerinner – han nyttet litt senere et annet uttrykk som her ikke kan gjentas – skal få plass. Sine store og alvorlige bekymringer kunne han naturligvis ikke meddele sine tilhengere og han gjorde det heller ikke. Han måtte nøye seg med å be dem holde ut og håpe på bedre tider med bedre samar-

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

beid med Tyskland. Sine oppfatninger om alle disse ting og sitt standpunkt hadde han definitivt fastlagt i juli. Det vek han ikke fra . . .».

Kontreadmiralen sluttet sin rapport med at Quisling var meget alvorlig under samtalen.

De sorger og bekymringer Quisling gav uttrykk for denne juledagen gjorde seg nok i høy grad gjeldende også hos hans tilhengere. De kunne ikke forsvare de brutale overgrep som okkupasjonspolitikken førte med seg.

Men de kunne heller ikke offentlig ta avstand fra okkupasjonspolitikken. Moderate norske nazister kom på den måten i en vanskelig samvittighetskonflikt. Deres situasjon ble ikke enklere ved at partiets propaganda hamret løs på jøssinger og «bolsjeviker», jøder og plutokrater, oppviglere og kriminelle elementer. Det måtte bli et skarpt skille mellom NS-medlemmer og jøssinger. Enkelte befant seg i en slags mellomstilling, nemlig de såkalte «stripete». Det var folk som av en eller annen grunn ble mistenkt for å ha et bedre forhold til Nasjonal Samling og tyskerne enn det store flertall på stedet tolererte. Den som fikk dette stempel på seg risikerte å bli isolert og bli betraktet som tyskvennlig.

Tyskerne var vel orientert om disse frontlinjene i opinionen. De visste at linjene var særlig markerte i byen og de nærmeste distriktene, men at det var noe større fordragelighet i mange bygder. Mindre militære grupper som var stasjonert ute i periferien kunne ha et forholdsvis godt forhold til lokalbefolkningen. Det ville vært utenkelig i byen.

Hver dag gav anledninger til friksjoner mellom okkupanter og okkuperte. Man så jo «de grønnkledde» overalt, deres plakater og oppslag med løfter og advarsler, man hørte deres soldatsanger og musikk, merket lukten av deres spesielle tobakk, og offiserenes duft av Kölnerwasser. Mens befolkningen led under varemangelen, gikk ryktene om at okkupantene plyndret landet for verdier. Bedrifter i byen måtte innskrenke eller stanse på grunn av sviktende tilgang på råstoff og de ansatte risikerte å bli utskrevet til arbeid på tyske anlegg. Tyskerne rekvirerte hus og kontorlokaler. På de steder der det var tyske forsvarsanlegg under bygging ble som regel lokalbefolkningen nødt til å fraflytte.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Nord-Norge, jfr. Sverre Kjelstadli, op.cit. s. 132—134. Slike tanker var forøvrig ikke fremmede for Churchill, som hadde lansert operasjon Jupiter som nettopp gjaldt et angrep mot Nord-Norge. Han foretrakk dette fremfor et angrep i Nord-Afrika. Et eksempel på tyskernes frykt for invasjon var at SD i Bergen foreslo at fangeleiren på Ulven skulle flyttes lenger inn i landet. Det ble avslått av de militære lederne. — *Luftvernartilleriet var* — Iflg. tyske oppgaver var det sommeren 42 18 luftvernkanoner bare rundt Herdla flyplass, og der var stasjonert 1.000 mann i flyplassforsvaret. Plassen ble av tyskerne betraktet som en av de sterkest beskyttede flyplasser langs hele kysten. — *Sovjetiske krigsfanger* — I et telegram fra Reichsmarschalk Göring, d. 5.8.41 fikk Terboven vite at det var vedtatt at det skulle settes inn 20.000 sovjetiske krigsfanger i Norge. De første femti kom til Kirkenes i beg. av august 41. Ved utgangen av året var antallet steget til 2.400, fordelt på 9 leirer. 1.10 var det registrert 14.647 polske og russiske krigsfanger i Norge, men etter planene skulle det i løpet av året være totalt 56.400 østeuropeiske krigsfanger i Norge, fordelt på 225 leirer. I Bergen var det høsten 1942 bare et mindre antall krigsfanger, men man merker seg at det var ca. 300 frivillige danske og nederlandske arbeidere på tyske anlegg i byen og nærmeste omegn. — *Folk som bodde* — I tyske rapporter ble det sagt at flere på Laksevåg var blitt arrestert for å ha gitt hjelp til de russiske krigsfangene som kom i april—mai 42. Det ble offentliggjort strenge advarsler til befolkningen mot å yte noen som helst form for hjelp til fangene.

Juristenes åpne tale

Et eiendommelig eksempel — En Dr. Ohm i Reichskommissariat henvendte seg omtrent samtidig til tre Oslojurister for å høre deres mening om virkningen i norsk opinion av gisselhenrettelsene i Trondheim. Samtlige svarte at gisseldrap var helt i strid med norsk rettsoppfatning. (Omtalt i Regjeringen og hjemmefronten, Nr. 58).

I sensurens mørke

fikk nye redaktører — Redaktøren av Morgenavisen var samtidig teatersensor — *Sensuren var effektiv* — Den NS-kvinne som var pressesensor var temmelig aggressiv og tok sin oppgave så alvorlig at hun iblant søkte å overta redigeringen av avisenes stoff. — *18. august kunngjorde* — Iflg. tyske militære kilder skal det ha vært Terboven personlig som krevde at alle radioapparater skulle inndras i byen.

NS i isolasjon

Han var omgitt — Referert i rapport fra Abt. Ic «Über die innere Lage Norwegens von 7.11.41—22.42. 21560, BAMA. — *Forholdet mellom NS* — I et hemmelig brev d. 20.5.42 varslet sjefen for SIPO og SD, Heydrich, sin øverste

sjef, Heinrich Himmler, om at Terboven i de siste ukene har hatt planer om å overføre hele Hirden til stabsjef Lutze i SA. Det var man i SS i Berlin sterkt imot. Man var klar over, sa Heydrich, at Hirden så en fare i den storgermanske linjen som SS stadig markerte. Heydrich anbefalte å forsterke SS-innflytelsen over Hirden. NS 19/1619, BA. — *generaladmiral Hermann Boehm* — Doss. RM/7.127 K, BAMA. Det foreligger en rekke tyske rapporter som gir sterkt kritiske kommentarer til Nasjonal Samlings opptreden. Slike rapporter ble skrevet av folk som ville støtte Terboven. — *temmelig åpenhjertig* — Samtalen var mellom kontreadmiral Fein og Quisling under en middag hos generalkonsul Hildisch. RM/7.127 K, BAMA.

Kulturlivet blomstret

Stoff til dette kapittel først og fremst fra rapport avgitt til Hjemmefrontmuseets historieinstitutt av Egil Hiis Hauge — *byens største kor* — Markeringen av Nordraakjubileet er skildret i H. J. Hurum: Musikken under okkupasjonen, s. 168.

Matmangel om høsten

Tilførslene av kjøtt — Fylkesmannens månedsrapporter — *bergensers dagbok* — håndskrevet, i privat eie — *eksportert store mengder* — fylkesmannens månedsrapporter gir nøyaktige oversikter over import og eksport — *av leger* — Boken om danskehjelpen, 198—208, skrevet av legene Nils Backer Grøndahl og Jørgen Løvset.

Jødene arresteres

Blant de arresterte var en frue med 3 barn. Da hun kunne bevise at hun var svensk statsborger unngikk hun i siste øyeblikk å bli deportert og ble frigitt i Oslo. — *Admiral Boehm* — Sitat fra «Militärpolitischer Bericht für die Zeit Oktober, November, Dezember 1942, RM/7 127 K 1—7, BAMA. Det var fortsatt Boehms syn at alt som skadet NS' posisjon var uheldig. — *759 jøder* — Dette kapittel bygger på dokumentasjon Oskar Mendelsohn har fremlagt, bl.a. i foredraget Jødene i Norge, trykt i boken: Jødene og jødedommen (1977), samt det ferdige manuskript til bind II av hans verk om Jødene i Norge.

Ved årets slutt

Den tid var forbi — «Grunnstemningen i det norske folk er 95 prosent imot Nasjonal Samling. Overfor Tyskland er avvisningen ikke så omfattende. Mange nordmenn er bare avvisende overfor Tyskland fordi de i Tyskland ser Nasjonal Samlings beskytter og hjelper. Den overveiende del av den norske befolkning tror nå som før på Englands seier og ønsker det også når alt kommer til alt», skrev SS-Gruppenführer, statssekretær Dr. Stuckart i Riksinnenministeriet i en hemmelig rapport til Himmler etter et besøk i Norge i sept. 42. NS 19/1982. BA.